

Filatelistische elementen

Deel 4: postzegels (algemeen)

Inleiding

De meeste filatelisten zijn begonnen met het sparen van postzegels. Later volgde vaak ook het verzamelen van briefkaarten en brieven. Postzegels vormen bij veel filatelisten nog steeds de kern van hun verzamelingen. Postzegels zijn er in allerlei verschijningsvormen. De meest voorkomende postzegel is natuurlijk de rechthoekige zegel. Maar er zijn postzegels in allerlei andere vormen: driehoekig (1), zeskantig, rond, extreem langwerpige, zelfs in de vorm van dieren (2) en wat nog meer te bedenken valt.

Als de verzameling postzegels van een bepaald onderwerp (zoals schepen, vlinders, e.d.) zonder plan is opgezet, spreken we niet van een thematische verzameling, maar van een beeldverzameling of onderwerpverzameling. Een thematisch verzamelaar zal in zijn spoorwegverzameling de geschiedenis van het spoor uitleggen en de postzegels bij de tekst plaatsen, terwijl de beeldverzamelaar zijn albumbladen vult met locomotieven, wagons en spoorwegovergangen.

Geschiedenis van de postzegel

De Engelsman Rowland Hill (3) bedacht in 1837 het systeem om niet de ontvanger maar de afzender van een brief de kosten voor het vervoer te laten betalen. Om te bewijzen dat hij had betaald, moest de afzender op het postkantoor een bewijs van betaling kopen. Dit bewijs van betaling is, zoals wij dat nu kennen, een postzegel. Het idee van Rowland Hill werd door het Britse parlement aanvaard en werd door de Engelse koningin Victoria goedgekeurd. Op 6 mei 1840 werd de allereerste postzegel ter wereld op een brief geplakt. De postzegel toont het portret van koningin Victoria en de woorden "postage" en "one penny" (4). *Postage* betekent port en *one penny* was het tarief dat voor een gewone brief moest worden betaald. Omdat

1

2

3

4

5

de postzegel met zwarte inkt was gedrukt, wordt deze eerste postzegel wel de 'Penny Black' genoemd. Op deze eerste postzegel wordt geen landsnaam vermeld. Dat vond men toen niet nodig, want men ging ervan uit dat iedereen op de wereld koningin Victoria kende. Omdat het Verenigd Koninkrijk als eerste land postzegels uitgaf, heeft dit land later het recht verkregen om geen landsnaam op hun postzegels te vermelden, in tegenstelling tot alle andere landen die postzegels uitgeven en die zijn aangesloten bij de Wereldpostunie (UPU).

In Nederland had in 1848 het Hoofd der Posterijen een rapport opgesteld over het gebruik van postzegels. De invoering van de postzegel werd nog tijdens het behandelen van de Postwet door de Tweede Kamer geregeld. Vanaf 1 januari 1852 konden (niet: moesten) in Nederland postzegels worden gebruikt. De eerste Nederlandse postzegel toont koning Willem III en profiel, met de tariefaanduiding en het woord Postzegel (5).

In de loop der jaren raakte de postzegel ingeburgerd en nam het briefvervoer - per stoomboot, trein, postwagen of bode - toe. Het werken met voorgefrankeerde brieven ging veel sneller dan dat de porto-inning moest geschieden bij het bestellen van ongefrankeerde brieven. Daarom werd bijna twintig jaar na het invoeren van de postzegel, in 1870, frankering met postzegels alsnog wettelijk verplicht en werden ook de eerste strafpostzegels ingevoerd. De besparing was dermate groot dat een landelijk brieftarief van vijf cent kon worden ingevoerd. Tezelfdertijd (1870) kwamen enveloppen in zwang en werd naar Oostenrijks voorbeeld de briefkaart (algemeen port 2½ cent) ingevoerd.

Gestempeld of ongestempeld?

Belangrijk voor elke verzamelaar is de keuze hoe hij postzegels verzamelt: alleen ongestempeld of alleen gestempeld of door elkaar. Als een verzamelaar ongestempelde postzegels verzamelt, is dat dan alleen postfris (zoals je de zegels op het postkantoor koopt), of mag er ook een plakertje (of plakkerest) op de achterkant zitten? En zijn ongebruikte postzegels zonder gom ook goed voor de verzameling? En als een verzamelaar alleen gestempeld verzamelt, zijn alle afstempelingen dan goed of wil je bijvoorbeeld alleen een stempel met een leesbare datum en waarbij het zegelbeeld ook nog zo goed mogelijk zichtbaar is?

In een thematische verzameling maakt het niet uit of gestempelde of ongestempelde postzegels worden getoond. Ongestempelde en gestempelde postzegels mogen in een thematische verzameling naast elkaar worden opgenomen. Zelfs op één bladzijde mag men gestempelde en ongestempelde zegels naast elkaar plaatsen. Als je een mooie thematische verzameling wilt opbouwen, zorg er dan voor dat de postzegels in ieder geval onbeschadigd zijn en dat het zegelbeeld zo goed mogelijk zichtbaar is. Stempels zijn een apart filatelistisch element. Daaraan zal in een andere aflevering in deze reeks 'Filatelistische elementen' nog uitgebreid aandacht worden besteed.

Soorten (post)zegels

Er zijn veel soorten postzegels. In beginsel kunnen deze alle in een thematische verzameling worden gebruikt. Het maakt eigenlijk niet uit of het nu zeer veel voorkomende permanente of semipermanente zegels (ofwel gelegenheidszegels) zijn, bijzondere zegels al dan niet met toeslag, luchtpostzegels (6), portzegels, dienstzegels of courzegels. Soms zijn zegels thematisch min of meer onbruikbaar, bijvoorbeeld frankeer- of portzegels met alleen maar het getal van de frankeerwaarde.

Voor de spreiding van de verzameling is het aanbevelenswaardig ook andere dan alleen frankeerzegels op te nemen. Als een courzegel in de ver-

zameling kan worden gebruikt, is dat natuurlijk bijzonder. Maar doe dat niet ondoordacht: let op de thematische expressie. Zo staat koningin Juliana wel op een courzegel (7), maar veel duidelijker, en zonder afleidende elementen, op een frankeerzegel (8). Thematisch is de frankeerzegel dus beter dan de bijzondere courzegel.

Er zijn bijzondere zegels die op poststukken of stukken van de Postdienst worden gebruikt die eigenlijk geen postzegels zijn. Deze zegels zijn meestal ook niet in een postzegelcatalogus opgenomen. Voorbeelden van dit soort zegels zijn fiscale zegels en spoorzegels (9). Gebruik deze zegels niet los in een thematische verzameling. Het opnemen van zo'n losse zegel is alleen toegestaan als het thematische onderwerp niet anders kan worden geïllustreerd, bijvoorbeeld omdat er geen 'gewone' postzegels of andere filatelistische elementen zijn om dit thematische onderwerp goed aan te duiden. Het gebruiken van spoorzegels op een gelopen brief, naast de gewone frankeerzegels, is natuurlijk wel bijzonder (10). Dan kan een spoorzegel thematisch ook goed worden gebruikt. Geef op het albumblad aan, dat het een spoorzegel betreft en waarom deze is opgeplakt. Zorg dat de filatelistische gegevens in een ander lettertype worden vermeld dan dat van het doorlopende thematische verhaal. <